

A suttogó fenyvesek és a szálas erdők

Érdekességek Vas vármegye erdeinek növény- és állatvilágából

A klímaváltozás döntően felülírja termőhelyeinket. Míg a megszokott felosztás szerint a Vendvidéken a lucos klíma kis foltokban lévő előfordulásáról beszéltünk, ma már erről csak múlt időben tehetünk említést. A lucosokhoz kötődő több fajt említhetünk a növények közül: *bordapáfrány*, *havasi éger*, *fecsketárnics*, több mohafaj.

Fotó: Nemes Piroska

A képhez viszont kérnek képaláírást: *Fecsketárnics* a Kőszegi-hegységben

A bükkös klíma már jóval nagyobb területen fordult elő, a Kőszegi-hegységben és Vendvidéken 1–2 ezer hektáron jellemző, az Őrségben már kisebb az előfordulása. Az alacsonyabb tájakon már csak extrazonálisan jelenik meg a bükk, néhány helyen egészen sík vidékekre is leereszkedve, így pl. a Szajkítavak mentén, Kőszeg-Hegyalján és a Farkas-erdőben is előfordul. A gyertyá-

nos-tölgyes klíma a megyében uralkodó. A cseres-kocsánytalan tölgyes klíma csak a vármegye északi és keleti, szárazabb részein jellemző.

A vármegye nagy része növényföldrajzilag a Pannóniai flóratartomány (*Pannonicum*) Nyugat-dunántúli flóraidék (*Praenoricum*) Vasi-dombvidék flórajárásába (*Castriferreicum*) sorolható. A vármegye keleti peremén benyúlik a Kisalföldi flórajárás (*Arrabonicum*). A szigetszerűen megjelenő vulkáni tanúhegyeket (Ság hegy, Kis-Somlyó, Hercseg-hegy és a Gércei tufagyűrű) a Vértes és Bakonyi flórajáráshoz (*Vesprimense*) sorolják.

Az Alpesi flóratartomány (*Alpicum*) Kelet-Alpesi flóraidékébe (*Noricum*) tartozik az Alpok két hazánkba eső nyúlványa: a Kőszegi-hegység a Rozáliai flórajárásba (*Ceticum*), a Vendvidék a Stájer flórajárásba (*Stiriacum*).

A következőkben a *legmarkánsabb táj/tájcsoportok* (Kőszegi-hegység, Őrség-Vendvidék, Farkas-erdő- Kemeneshát-Ság hegy) növényvilágát jellemezzük. A Kőszegi Tájvédelmi Körzet 1980-ban, az Őrségi Nemzeti Park 2002-ben jött létre.

Növényteni vonatkozások

Kőszegi-hegység

Metamorf kőzetein alapvetően savanyú talajok alakultak ki, de kis területeken kifejezetten meszes talajok is előfordulnak, amint a dűlőnevek is mutatják (pl. Meszes-völgy). A hegység igen változatos, talajait és növényzetét tekintve is, a mély szurdokszerű völgyektől a száraz sziklakibúvásokig és patak menti égerligetekig sokféle élőhely megtalálható.

A hegység erdeinek döntő többségét a nyugat-dunántúli bükkösök (*Cyclamini-Fagetum*) alkotják. Ez az ország többi hasonló társulásától a kelet-alpesi (noricumi) flóraelemek nagyobb számában különbözik.

A másik nagy térfoglalású a gesztenyes gyertyános tölgyes (*Castaneo-Quercus-Carpinetum*), névadó és karakterfaja a szelídgesztenye. Sziklás vagy erodált talajokon a mészkerülő bükkös, mészkerülő gyertyános tölgyes, néhány kisebb foltban szurdokerdő, törmelék-lejtő erdő is megfigyelhető.

Különlegesen ritka társulás a sziklai erdeifenyves a veleimi Péterics-hegyen. A lucosok fogynak, a klímaváltozás miatt a kitermelés folyamatos, ezek helyén más célállományt választunk.

Henyeboroslán az Őrségi Szalafőn

Fotó: Csallós Norbert

Szelídgesztenye Velemben

Az ásványi talajfelszíneken (sziklás területek, árkok, rézsűk, egykori bánya falak) számtalan virágtalan növényfaj tenyészik, köztük sok mohafaj és páfrányfaj, utóbbiak közül a *karéjos és dárdás vesepáfrány*, *közönséges és mirigyes tölgyespáfrány*, *zöld és fekete fodorka*, *bükkös buglyospáfrány*, *tölcséres hegyipáfrány*, *kis és ágas holdruta*, *erdei bordapáfrány*, *pelyvás és hegyi pajzsika*.

Virágos növények közül az igen ritka *széleslevelű harangvirág*, *tarka nyúl-farkfü*, *hármalevelű kakukktorma*, *osztrák tarsóka* érdemes kiemelésre, ezek közül az utóbbi kettő faj hazánkban kizárólag itt él!

Jellemző fásszárú színező elem a szelídgesztenye, madárberkenye, vörösbodza, a hamvas éger, csepleszmegegy, jajrózsa. Néhány védett fa- és cserjefaj is él a hegységben: szirti madárbirs, szőrös nyír, fülesfűz, lisztes- és házi berkenye, fekete ribiszke, havasalmi róza.

Fotó: Bodonczai László

Őrség – Vendvidék

Legjellegzetesebb erdei élőhelye az erdeifenyves. Botanikai értelemben sok jellegtelen előfordulása mellett számos tipikus állományát is megtalálhatjuk (*Genisto-nervatae-Pinetum*).

Az erdeifenyvesek jelentős része a korábbi égetéses irtás következtében (egykori lombos erdők helyén) kialakított mezőgazdasági területek önerdősülésével jött létre. Az egykori bakhátas szántások nyomai ma sokhelyütt felfedezhetők az erdőkben.

A pionír erdeifenyvesek igen dinamikusan változnak, a korábbi szántott, erodált és kisavanyodott talajok az erdőborítás hatására viszonylag gyorsan regenerálódnak. A természetes szukcesszió ezen fenyvesek lomelegyessé alakulása irányába, így a nagyobb záródás irányába hat, ami a fényigényes fajok visszaszorulásához vezet a cserjés gyepszintben.

A korábbi évtizedekben gyakori nyíltabb, nyíres-borókás erdeifenyvesek jellemző fajai a *csarab*, *fekete és vörös áfonya*, a *körtikefajok*, *kígyózó*, *lapos és kapcsos korpafű*, *erdei bordapáfrány*, a *benyeboroszlán* itteni alfaja. Több ritka, sőt védett fásszárú is előfordul, részben erdeifenyvesekben, részben más élőhelyeken, így pl. *szőrös nyír*, *fűles fűz* és a hazánkban csak itt előforduló alhavasi cserje, a *havasi éger*. Különleges ritkasága az erdeifenyveseknek a *tőzegmoha* (*Sphagnum*) fajok előfordulása, alpesi ritkaság az *erdei bordapáfrány és a tölcséres hegyipáfrány*.

A mezofil gyertyános-tölgyesek és bükkösök mellett ezek acidofil típusai is megtalálhatók. Az itteni mezofil lombdombok kevesebb ritka növényt tartogatnak, de itt is előfordul néhány: gyakrabban a *farkasboroszlán*, az *erdei ciklámen*, ritkán a *farkasölő sisakvirág*, kora tavaszi

aspektusban a *kakasmandikó* és a *tavaszi tűzike*, valamint néhány orchideafaj is: *kétlevelű és zöldes sarkvirág*, *madárfészek kosbor*, *kardos madársisak*.

A patakokat égerligetek kísérik, melyek különlegessége az *osztrák zergevirág*, a *struccpáfrány*, a Rába mentén a ligeterdők, holtágak szélén szórványosan előfordul a ritka *hamvas éger*.

Fotó: Hunyadi Géza

Királyné gyertyája vagy népi magyar nevén genyőte

Farkas-erdő, Kemeneshát és a Ság hegy a környező tanúhegymaradványokkal

A Farkas-erdő a vármegye legnagyobb zárt, összefüggő erdőtömbje, mintegy 7000 ha-on fekszik. A vidék 250 m-nél alacsonyabb, lapos dombvidék, helyenként meredekebb dombok is előfordulnak. Meglepő módon bükkösök is megjelennek, bár a klímaváltozás miatt jövőjük bizonytalan.

Messze földön híres jó minőségű gyertyános-tölgyeseiről. De a gyengébb, felszínhez közeli kavicsréteggel jellemezhető termőhelyeken erdeifenyveseket, akácokat találhatunk. A sok évszázados durva tájhasználat (sarjztatás, legeltetés) miatt az erdők a 19. század végére erősen degradálódtak, fajkészletük is elszegényedett, elég kevés a ritka növényfaj.

A Kemeneshát a Rába jobb oldali partján, a folyóhoz meredek letöréssel csatlakozó egykori kavicsbordalékon alakult ki. A Rába jellegzetes, „vörös kavics” hordalékán a Kisalföld felé hajló, száraz klímában főleg cseresek uralkodnak, de sok helyen fenyőfajokkal váltották fel. A táj botanikai ékessége, a *genyőte*, azaz a *királyné gyertyája* ma már kevés helyen található meg.

A Ság hegy egykori bazaltvulkán, jelentős részét elbányászták, továbbá nagy részén szőlőt művelnek, így a természetes vegetáció maradványai minimálisak. Itt és a környékbeli tanúhegyek erdeiben a cser- és a molyhos tölgy volt a meghatározó faj, de ezek ma már csak töredékesen lelhetők fel. Az erdőfoltok tisztásain, sziklagyepek-

ben, lejtősztyeppréteken él a *nagy ezerjófű*, *tarka nőszirm*, *tavaszi hérics*, *leánykökörccsin* kisebb állománya.

Állattani vonatkozások

Kőszegi-hegység

A hegységre jellemző a tűlevelűek viszonylag magas aránya (24%), bár őshonosságuk vitatott. Az utóbbi évek klímaváltozása miatt kiterjedésük csökken, ami a *keresztcsőrű* és a *süvöltő* költőállományának visszaszorulásához vezetett. A fenyvesekben ugyanakkor továbbra is gyakori fészkelők a *sárga- és tüzesfejű királykák*, valamint a *búbos cinege*.

A hegység hűvös, árnyas patakvölgyeiben, különösen a Hosszú-völgyben és a Hétforrás környezetében, rendszeresen megfigyelhető a *kis légykapó*, amely a bükkösökben és gyertyános erdőkben költ.

A Kőszegi-hegység madárvilágát gazdagítják a különféle harkályfélék, közülük kiemelkedő jelentőségű a *fehérbátú fakopáncs* és a *hamvas kiálló* jelenléte. Öreg fák odvaiban, amelyeket harkályok vagy korhadás alakított ki, gyakran költ a *kék galamb* is, amely a tavasz egyik első hírnöke.

Fotó: Németh Bálint

A búbos cinege a Kőszegi-hegységben

A melegebb, déli fekvésű lombdők ritkább fészkelője a *darázsölyv*, amely a fullánkos rovarokkal táplálkozik. A Stájer-házi Erdészeti Erdei Iskola épületeinél gyakran megfigyelhető a gerincen sétáló *hegyi billegető* is. A bozsoki fás legelőkön, illetve erdőszéleken előfordul az *erdei pacsirta*, mely jellegzetes énekével hívja fel magára a figyelmet.

A kételtűek közül értékes állományai találhatók a *gyepi békának* és a *foltos szalamandrának*. Ugyanakkor a 2025-ös év kételtűje, a *sárgahasú unka* állománya sajnálatos módon csökkenőben van az egyre kisebb csapadékmennyiség miatt. A hüllők közül megfigyelhető a *fali gyík*, a *lábatlan gyík*, valamint az *erdei sikló*, utóbbi gyakran riadalmat kelt a turisták körében.

A hegységet átszelő tiszta vízű patakokban egyre ritkábban fordul elő a *kővi rák* és a *kövecsik*, míg az iszaposabb szakaszokon a *vágó csík* jellemző. A barlangokban, üregekben, régi tárokból gyakran telepsznek meg denevérek, köztük a *kis patkósorrú denevér*.

Őrség – Vendvidék

A terület természetföldrajzi sajátosságai miatt Magyarország kételtűekben leggazdagabb vidékei közé tartozik. A tó-káknak nevezett vízállásoknak is köszönhetően itt, a Vendvidéken összesen tizenhárom kételtűfaj él, országosan itt fordul elő a legtöbb, közülük négy farkos kételtű. Külön figyelmet érdemel az *alpesi tarajos gőte*, amely hazánkban csak vármegyénkben él. Élőhelyei többnyire erdős, párás területekhez kötődnek, ahol kis tavak, erdei mocsarak vagy időszakos vízállások találhatók. Szaporodása is ezeket a víztesteket igényli. Korábban a tarajos gőte alfajaként kezelték, az elmúlt évtize-

dek rendszertani kutatásainak eredményeként önálló fajként tekintik.

Az Őrség erdeinek féltve őrzött madarai közé tartozik a *fekete gólya* és a *rétisas*. Az üde réteken él a rejtőzködő életmódot folytató *haris*, amelynek jelenlétéről csupán hangos krrex-krrex kiáltása árulkodik. A szálerdőkben megfigyelhető a *sisegő füziike*, míg az erdei tisztásokon a *fitiszfüziike* éneke hallható. Az Őrség mozaikos tájszerkezete – rétek, lápok, patak völgyek és erdők váltakozása – különösen kedvez a sokféle lepkefajnak. A területen több mint 800 mikrolepke- és makrolepkefajt figyeltek meg, közülük sok ritka vagy védett.

A kaszálók különleges értékeit képviselik a vérfű hangyaboglárka és a zánótboglárka, amelyek hazai állománya itt koncentrálódik.

Farkas-erdő, Kemeneshát és a Ság hegy

A Farkas-erdőben található Vas vármegye elsőként (1942-ben) védetté nyilvánított természetvédelmi területe (Terézia-kút). A valamikori maradvány erdőfoltok a szakszerű erdőgazdálkodás eredményeként alakultak ki mai formá-

jukra. Az itt található gyertyános-tölgyesek otthont adnak számos madárfajnak, többek között a *fekete barkály-nak*, a többi fakopáncsnak és az *örvös légykapónak*. A lombdők óvatossá ma-dara a félparazita fagyöngyöt terjesztő *léprigó*. A vágásterületeken gyakran fel-tűnik az *erdei pityer*, amelyre jellemző, hogy énekelve száll fel és ereszkedik vissza.

A holtfákon élő szaproxilofág bogarak közül említést érdemel az *orrszar-vúbogár* és a *szarvasbogár*. A nagy erdőtömb területén rendszeresen előfor-dul a ritka nyuszt is.

A Ság hegy a Kemenesalja fölé emelkedő bazalt tanúhegy, amely 1975 óta országosan védett terület. A hegy peremén élő bokrok között fészkel a *karvaly-poszáta* és a *tővisszúró gébics*. Ritka téli vendégként időnként megjelenik a *haj-nalmadár* is, amelynek szárnya élénk hajnalpiros színű. A hegy nappali lakói közé tartoznak a fecskefarkú lepkék, a *csíkos medvelepkék* és a *kardoslepkék*. A terület díszes képviselője a *bikapók*, míg éjjel mozgó a *gyászos cincér*. A nyári napsütésben a sziklás peremeken gyakran sütkéreznek a *résziklók*.

A térség nemcsak földtani és tájképi változatosságával, hanem gazdag élővilágával is kiemelkedik. Ezek a területek fontos menedéket nyújtanak számos védett és ritka faj számára, miközben lehetőséget kínálnak a természetközeli élményekre és a környezeti nevelésre is. A természeti értékek megőrzése érdekében kiemelten fontos a felelős gazdálkodás és a természetvédelmi szemlélet erősítése, hogy e különleges tájak szépsége és sokfélesége a jövő generációi számára is fennmaradhasson.

Bodonczi László erdészeti igazgató,

Vasvári Erdészet

Jánosa László erdei iskolai referens

Szombathelyi Erdészeti Zrt.

Fotó: Dömötör Róbert

Csíkos medvelepke